

NTIYISA VUBINDZU BYA VANTIMA LEBYI ANAMEKE

XITIVISO XA NHLAMUSELO XA 02 XA 2024

ENDLELO RO KOMBELA VONELO LERI NGA BOHEKU KU SUKA EKA KHOMIXINI YA NTIYISA VUBINDZU BYA VANTIMA LEBYI ANAMEKE

A. *Manghenelo*

1. Hi ku landza xiyenge xa 13F(3) xa Nawu wa Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke wa 53 wa 2003 tanihilaha wu cincaweke hakona hi Nawu wa 46 wa 2013 (“Nawu”) Khomixini ya Ntiyisa Vubindzu bya Vantima lebyi Anameke (Khomixini) yi fanele yi tlakusa vutivi bya ntumbuluko na ku cincacınca na ku phuromota ndzemukiso wa vaaki eka timhaka leti fambelanaku na ntiyisa vubindzu bya vatimba lebyi anameke (B-BBEE).
2. Yin’wana ya tindlela leti Khomixini ya B-BBEE yi dilivharaku xileriso lexi boxiweke laha henhla i ku nyika ndzetelo eka vaaki hi ku humesa switsundzuxo leswi nga bohiki eka nhlamuselo ya xinawana xihl kumbe xihl xa Nawu tanihilaha swi kongomisiweke hakona hi swiletelo swa xiyenge xa 13F(3)(b)(ii) xa Nawu lowu fanaka.
3. Xitiviso lexi xa Nhlamuselo xi siva Xitiviso xa Nhlamuselo xa 01 xa 2016 lexi sungulaka ku sukela hi siku leri xi humesiweke ha rona.

B. *Leswi Xitsundzuxo xi katsaku swona*

4. Xitsundzuxo i vonelo leri tsariweke ra xiyimo xa Khomixini mayelana na tlawa wa timhaka leti rhumeriweke hi xirho xihl kumbe xihl xa vaaki. Xikongomelo xa Xitsundzuxo i ku pfuneta eku hlamuseleni ka swiletelo swa Nawu na ku nyika vaaki ndzetelo eka xiyimo lexi Khomixini yi nga ta xi teka mayelana na mabindzu yo karhi, mintwanano kumbe maendlelo lama tirhisiweke mayelana na ku tlakusa ku landzeleriwa ka Nawu wa B-BBEE, lowu katsaka Tikhodi ta Maendlelo lamanene na Swinawana swa B-BBEE

5. Xitsundzuxo ku ya hi Nawu a xi bohi eka Khomixini hi xivangelo xa leswaku Khomixini yi nga ha kambisisa xiyimo xa yona nkarhi wihi na wihi mayelana na timhaka leti nyikiweke. Ku ya emahlweni, Khomixini yi ta vumba ntsena xitsundzuxo hi ku ya hi sete ya timhaka leti paluxiweke leti fambisanaka na matsalwa lama faneleke, ku endlela leswaku Khomixini ya B-BBEE yi twisisa mhaka leyi hi ku hetiseka. Loko timhaka to cinca hi ndlela yihi kumbe yihi, Khomixini yi ta pfuxeta xiyimo xa yona.
6. Xikongomelo xa Switsundzuxo swa Khomixini i ku ndlandlamuxa mpimo wo twisisa Nawu, na ku tiyisisa leswaku wu tirhisiwa hi ntiyelo hi swirho hinkwaswo swa vaaki ku fikelela swikongomelo swa B-BBEE tanihilaha swi hlamuseriweke hakona eka xiyenge xa 2 xa Nawu. Hi ku ya hi mpimo, muxaka kumbe nkoka wa mhaka leyi boxiweke eka swikombelo swa Switsundzuxo, Khomixini yi nga humesa Xiletelo xa Matirhelo hi mhaka yo karhi, lowu nga ta hangalasiwa eka webusayiti ya yona ku nyika ndzetelo eka vakhomaxiave lavan'wana hinkwavo.

C. Endlelo ro kombela Xitsundzuxo

7. Ku kuma Xitsundzuxo, mukomberi u fanele ku tsala papila ra ximfumo ra xikombelo xa Xitsundzuxo eka Khomixini leri hlamuselaka timhaka ta mhaka leyi ku vulavuriwaka ha yona. Mukomberi u fanele ku tiyisisa leswaku mhaka yi vekiwa hi ndlela leyi nga erivaleni no twisiseka, leyi nga ta pfuneta hi vukorhokeri na ku endla leswaku Khomixini yi kota ku nyika Xitsundzuxo hi ku hatlisa hilaha swi nga kotekaka hakona.
8. Hi ku fambisana na nawu xinawanatsongo xa 8(4) xa Swinawana swa B-BBEE swa 2016, mukomberi u fanele ku tiyisisa leswaku papila ri katsa vito ra le nawini ra mukomberi, adirese ya vukorhokeri, nomboro ya riqingho, adirese ya imeyili, nomboro ya fekisi, naswona loko munhu yoloye a nga ri munhu wa xiviri, vito ra munhu loyi a pfumeleriweke ku tirhana na Khomixini ya B-BBEE eka mhaka leyi.
9. Mukomberi u boheka ku rhumela matsalwa lama faneleke lama fambelanaka na mhaka leyi, ku fana na mintwanano ya lavanganankavelo, matsalwa ya thirasiti, memorandamu ya ku ngenisiwa, swiringanyeto, modele wa mali kumbe wo nyika timali, swivumbeko kumbe swivumbeko swa nhlngano, leswaku Khomixini ya B-BBEE yi twisisa xikombelo hi ku hetiseka. Matsalwa lawa ku nga va mipfapfarhuto kumbe mikandziyiso yohetelela Ku hava Xitsundzuxo lexi nga ta nyikiwa ku ri hava matsalwa yo seketela.

10. Mukomberi a nga hlawula ku paluxa mavito ya mavandla lama nghenelelaka eka mhaka leyi, kambe laha mavandla ya vikiwaka tanihi lama nga tiviviki, nhlamuselo leyi faneleke na ku lebula ka vandla rin'wana na rin'wana swa laveka ku endlela leswaku Khomixini ya B-BBEE yi kota ku twisisa xiave xa vandla rin'wana na rin'wana eka mhaka leyi.
11. Xitsundzuxo xi ta nyikiwa eka munhu loyi a kombeleke hi ku kongoma, naswona xi nge kumeki eka munhu wihi kumbe wihi. Khomixini yi ta khoma Xitsundzuxo xihhi kumbe xihhi hi ku landza swiletelo swa xihundla eka xiyenge xa 13L xa Nawu, lexi hlayiweke na nawu wa 13 wa Swinawana swa B-BBEE ya 2016.
12. Mukomberi u fanele a rhumela papila leri kombelaka Xitsundzuxoeka Khomixini ya B-BBEE:

Hi voko: **Khemphasi ya dtic, 2nd Floor, Block E, 77 Meintjies Street, Sunnyside, Pretoria**

Hi Poso, Private Bag X84, Pretoria, 0001

Hi fekisi +27 12 394 2535

Hi imeyili: info@beecommission.gov.za

D. Mikarhi yo purosesa na ku nyika Xitsundzuxo

13. Loko xikombelo xa Xitsundzuxo xi amukeriwile, Khomixini ku nga si hela masiku ya ntlhanu (5) yi ta amukela xikombelo no humesa nomboro ya nandzu eka munhu loyi a rhumeleke xikombelo xa xitsundzuxo hi ku landza xinawana xa 8 xa Swinawana swa B-BBEE ya 2016, naswona mapapila man'wana na man'wana lama landzelaka mayelana na mhaka leyi ya fanele ku funghiwa hi nomboro ya nandzu leyi averiweke.
14. Khomixini ya B-BBEE yi ta ringeta ku humesa Xitsundzuxo ku nga si hela masiku ya makume nharhu (30) ku sukela loko yi humesile nomboro ya nandzu, naswona eka xiyimo xa laha mhaka yi rharhanganeke swinene, nkarhi wu nga engeteriwa, endzhaku ko tivisa tlhelo leri kombelaka hi ku tsala.

15. Vandla ri nga hlamula eka Xitsundzuxo lexi humesiweke hi Khomixini, naswona Khomixini ku nga si hela masiku ya 30 yi ta tlhela yi languta nhlamulo na mapapila wahi na wahi lama landzelaka.
16. Khomixini ya B-BBEE yi nga ku nga si hela masiku ya 30 yo anakanya xikombelo xa Xitsundzuxo yi nga hlawula ku khoma nhlengeletano ya ximfumo na mukomberi tanihi xiphemu xa nkambisiso wa sete ya mintiyiso leyi nyikiweke na matsalwa lama rhumeriweke eka Khomixini ya B-BBEE lama fambelanaka na mhaka leyi.

E. Ku chaja Tihakelo

17. Hi ku landza xinawanatsongo xa 9(2) xa Swinawana swa B-BBEE ya 2016, Khomixini ya B-BBEE yi nga chaja tihakelo leti twisisekaka ta vukorhokeri lebyi nyikiweke hi hofisi ya yona hi ku fambisana na Nawu na Swinawana sweswo, leyi katsaka mali yo nyika Switsundzuxo.
18. Khomixini yi fanele ku hangalasa xedulu ya tihakelo hi xitiviso eka Gazete, endzhaku ko burisana na Holobye wa Mabindzu, Vumaki na Mphikizano.
19. Khomixini ya B-BBEE a yi si kandziyisa xedulu ya tihakelo ta vukorhokeri lebyi, naswona sweswi byi nyikiwa mahala. Xedulu yo tano ya tihakelo, loko se yi bohiwile hi ku landza Swinawana, yi ta kandziyisiwa tanihilaha swi lavekaka hakona, ku katsa na le ka webusayiti.

E. Mahetelelo

20. Khomixini ya B-BBEE yi tinyiketerile eka ku fikelela mikarhi leyi yi yi vekaka yo nyika Switsundzuxo. Hambiswiritano, leswi swi lawuriwa hi leswaku mukomberi a nyika vuxokoxoko lebyi heleleke, hi ndlela leyi nga erivaleni no twisiseka, na laha swi lavekaka ku khomanisa matsalwa lama faneleke. Xikombiso, hi mayelana na swivumbeko swa vun'wini, ku ringanyetiwa xifaniso xa dayagiramu ku olovisa nkhluko.
21. Khomixini ya B-BBEE yi tiyimiserile ku tiyisisa leswaku Nawu wu tirhisiwa hi ndlela leyi nga na ntiyelo ku fikelela swikongomelo swa B-BBEE leswi faneleke ku tisa ikhonomi leyi katsaka hinkwavo na ku kula eka hinkwavo.

22. Matimba na swihlawulekisi swa Khomixini ya B-BBEE ehansi ka Nawu, ku katsa na matimba ya yona yo lavisisa swivilelo, a swi khumbeki hi endlelo ro humesa Switsundzuxo eka mhaka yihi kumbe yihi yo karhi. Hikwalaho, endlelo ra Xitsundzuxo a ri fanelanga ku tirhisiwa ku kumisisa ntikelo wa xivilelo xihhi kumbe xihhi lexi nghanisiweke kumbe lexi nga ta nghanisiwa eka Khomixini.
23. Mavandla lama ehleketaka ku hetisisa nxaviselano lowukulu wa B-BBEE ya khutaziwa tanihilaha swi leteriwaka hakona hi nawu Xinawanatsongo xa 18(6) xa Swinawana swa B-BBEE xa 2016 ku lava Xitsundzuxo ku nga si hetisisiwa nxaviselano.
24. Khomixini ya B-BBEE yi ta tiyisisa leswaku yi tivisa ku cinca kwihi kumbe kwihi eka endlelo leri hlamuseriweke eka Xitiviso lexi xa Nhlamuselo.

Xi humesiwile hi Khomixini ya B-BBEE

Ndzati 2024